

process. In this study, it was aimed to determine the views of students regarding the geographical visuals in middle school social studies textbooks. By gathering the students' views, it was also intended to evaluate the contribution of the visuals in social studies textbooks to the learning process. This study was conducted in a state middle school in Burdur with 66 students in 2016-2017 Spring semester. Both qualitative and quantitative designs were used in the study. The data were collected through semi-structured interviews and questionnaires developed by the researcher. Quantitative data were analyzed by using quantitative descriptive analysis method while qualitative data were evaluated by using qualitative descriptive analysis method. The analysis of the data demonstrated that the participants had positive views towards the 15 of the 17 items while holding negative views towards 2 items. Generally, the participants of the study thought that the visuals in their books reflected the learning area at an adequate rate. The students also asserted that the visuals in their books were printed clearly. The participants in this study gave exact information on geographical terms and unit names in the book. Moreover, most of the students had consensus that the books had adequate visuals. The students were able to associate the visuals given with the topics in the book at a high rate. The effect of visuals on permanent learning was found to be quite high as these visuals would make learners make interpretations easily. Also, it was found that the visuals' colors and size helped memorization. The findings revealed that the students' memorization and association rate was higher for the activities which they were able to make connections with their lives and see their different aspects when compared to the activities they engaged in for the first time. The results demonstrated that the rate of memorization of the maps and the rate of association these maps with the topics in the book were satisfactory.

Keywords: Middle school, Social studies, Textbook, Geography, Visual, Student.

1. GİRİŞ

Ders kitapları, öğrenme ve öğretme ortamının önemli unsurlarından birisidir. Ders tasarımında hem öğretmene hem de öğrenciye kullanışlı bir kaynak olmaktadır. MEB Ders Kitapları Yönetmeliği'ne göre ders kitabı "Her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış, öğrenim amacı ile kullanılan basılı eser" olarak tanımlanmaktadır (MEB, 1995: 1). Ders kitapları eğitimin amaçları doğrultusunda hedefe ulaşmak amacıyla öğrencinin öğrenme deneyimlerine kaynaklık eden öğretim materyalleri arasındadır (Şahin, 2002: 287).

Marulcu ve Doğan (2010: 206) öğretmenlerin geleneksel formatta hazırlanmış olan ders kitapları yerine yüksek görsel içerikli ders kitaplarını tercih ettiklerini öne sürmüşlerdir. Sosyal bilgiler ders kitapları, sosyal bilimlerin ürettiği bulgulardan yola çıkarak 'Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer almış bulunan konulara ilişkin bilgileri planlı, düzenli ve sınıflandırmalı bir yapı altında inceleyip açıklar (Demirkaya, 2017: 89). Sosyal bilgiler ders kitapları hazırlanırken bazı özelliklerin gerçekleşmesi beklenmektedir. Öncelikle verimli bir ders kitabı öğrencinin ilgisini çekmeli, derse yönelik ilgi uyandırmalı, öğrencinin öğrenmesi için olanaklar sunmalı ve çocuğun kitapla olan bağımlı güçlendirmelidir (Öcal ve Yiğittir, 2007: 52).

Sosyal bilgiler derslerinde resim, illüstrasyon, fotoğraf, kavram karikatürü, harita, tablo, grafik vb. görsel unsurların kullanımının öğrencilerin öğrenmesi, bilginin kalıcılığı ve hatırlama üzerine etkisi konusunda yapılmış pekçok araştırma olduğu görülmektedir (Yaşar, 2004: 117; Kan, 2006: 542; Tokcan, 2013: 285; Tokcan ve Alkan, 2015: 15; Tokcan ve Topkaya, 2015: 176).

Mitchell (2008: 19) yüzyılımız kültüründe görsel imgelerin ön plana çıktığı resim çağının başladığını ifade ettikten sonra, görsel şovun hayatın her kademesinde kendisine önemli bir yer edindiğini öne sürmüştür. Görsellik, dijital teknoloji vasıtasıyla görselliğin en üst sınırına ulaştığı günümüzde dijital yerlilerin algısında ve öğrenmesinde önemli bir yere sahiptir. Dijital göçmen olarak adlandırılan orta yaş ve üzeri bireyler de görselliğin bu yoğun kullanımına uyum sağlamaya çalışmaktadırlar (Ünver ve Genç, 2013: 402).

Sosyal bilgiler dersi öğretiminde görsel kullanımının önemi büyüktür. Yeni sosyal bilgiler ders kitapları içerik ve görsel kullanımı bakımından öncekilerden farklılıklar göstermektedir. Yeni sosyal bilgiler ders kitaplarında grafik ilüstrasyonlarının önemli bir yeri vardır (Oruç, Baloğlu Uğurlu ve Tokcan, 2010: 1038).

Alanyazında yer alan bu çalışmalar ve ders kitaplarındaki yeni yaklaşım ve uygulamalar göz önüne alındığında sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya ile ilgili görsellerin öğrencilerin bakış açıları ile incelenmesinin anlamlı olacağı ve böyle bir araştırmanın araştırmacı ve uygulamacılara katkı sağlayacağı öngörülmüştür.

Bu araştırmanın amacı, ortaokul 5. 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya görsellerine ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmak olarak belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya görsellerini hatırlama ve konularla ilişkilendirme durumları da incelenmiştir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Ortaokul 5. 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitabında coğrafya görsellerinin verilme amacına ilişkin görüşleri nasıldır?
2. Ortaokul 5. 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde mevcut görsellere ilave olarak olmasını istedikleri görsellere ilişkin görüşleri nasıldır?
3. Ortaokul 5. 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan coğrafya görselleri ile ilgili görüşleri nedir?
4. 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili görsellerin ünitelerde yer alma oranları nedir?
5. Ortaokul 5. 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan olgu ve olayları hatırlama düzeyleri nedir?
6. Ortaokul 5. 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitaplarında geçen faaliyetleri hatırlama düzeyleri nedir?
7. Ortaokul 5. 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitaplarında geçen haritaları hatırlama düzeyleri nedir?

8. Ortaokul 5. 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitaplarında geçen değerlendirme becerilerini hatırlama düzeyleri nedir?

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin çözümü üzerinde durulacaktır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan coğrafya konuları ile ilgili görsellere ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçlayan bu araştırma betimsel bir çalışma olup tarama (survey) yöntemi kullanılmıştır (Demirkaya, 2003: 3; Demirkaya ve Atayeter, 2011: 455). Araştırmada hem nitel hem de nicel yöntem kullanılmıştır.

Eğitimle ilgili çalışmalarda kullanılan en yaygın model betimsel tarama deseninde kurgulanmaktadır. Araştırmacılar bu desen tasarımı yoluyla bireylerin, grupların ya da fiziksel ortamların niteliklerini açıklama fırsatına sahip olurlar (Ceylan ve Demirkaya, 2007: 29; Ceylan ve Demirkaya, 2009: 83). Tarama (survey) yöntemi, bir grubun bir takım özelliklerini tespit etmek amacıyla verilerin toplandığı çalışmalara denir. Tarama araştırmalarının önemli avantajlarından birisi çok sayıda kişiden oluşan örneklemden toplanan birçok bilgiyi bize sunmasıdır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2011: 23).

2.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubunu kolay ulaşılabilir olduğu için, 2016-2017 Eğitim Öğretim yılında, Burdur İli Gölhisar İlçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaokullarda öğrenim gören 5. 6. ve 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise, Burdur ili Gölhisar ilçesinde bulunan Yusufça Ortaokulu'nda öğrenim gören 5. 6. ve 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmaya 5. sınıflardan 26 (13 kız, 13 erkek) öğrenci, 6. sınıflardan 25 (14 kız, 11 erkek) öğrenci, 7. sınıflardan 15 (8 kız, 7 erkek) öğrenci olmak üzere toplam 66 öğrenci katılmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma için gerekli verilerin güvenilir bir şekilde toplanması amacıyla önce alanla ilgili kaynakların taraması yapılmış, literatür taramasından elde edilen bilgiler ışığında öğrencilere uygulanmak üzere veri toplama aracı olarak 2 sorudan oluşan görüşme formu, 17 maddeden oluşan ölçek ve ders kitabındaki görsellerden yararlanılarak 'Olaylar-Haritalar-Faaliyetler-Değerlendirme Becerisi' kategorili soru formu kullanılmasına karar verilmiştir.

Görüşme formu yöntemi, benzer konulara yönelerek farklı bireylerden aynı tür bilgilerin alınması amacıyla geliştirilir (Patton, 1987: 111). Literatür taramasından elde edilen veriler

ışığında hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda (Demirkaya ve Ayas, 2015: 505), öğrencilerin sosyal bilgiler, coğrafya ve coğrafya ile ilgili görseller hakkındaki görüşlerini belirlemeye yönelik iki adet açık uçlu soru yer almıştır. Öğrencilerin görüşme formuna ad ve soyadlarını yazmadan konu ile ilgili düşüncelerini ilgili soruların altındaki boşluklara yazmalarını istenmiştir.

İlgili literatür araştırmasından elde edilen veriler ve uzman yardımı da alınarak hazırlanan ölçek sorularına son şekli verilmiştir. Ölçekte Evet, Hayır, Kısmen şeklinde 3'lü Likert tipi derecelendirme kullanılmıştır.

Araştırmada;

✓ 5. Sınıf Berkay Yayıncılık, MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 2016-2017 Öğretim yılından itibaren, 5 yıl süreyle, 25.05.2015 tarihli ve 34 sayılı kararı ile,

✓ 6. Sınıf Evren Yayıncılık, MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 2014-2015 öğretim yılından itibaren, 5 yıl süreyle, 29.11.2013 tarihli ve 175 sayılı kararı ile,

✓ 7. Sınıf Ekoyay Yayıncılık, MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 2015-2016 öğretim yılından itibaren, 5 yıl süreyle, 16.12.2014 tarihli ve 106 sayılı kararı ile kabul edilen 5, 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları kullanılmıştır.

Kaynaklarda yer alan coğrafya ile ilgili görseller incelenmiş, elde edilen veriler doğrultusunda coğrafya görselleri 'Olaylar- Haritalar- Faaliyetler- Değerlendirme Becerisi' kategorilerine ayrılmıştır. Kategorilere uygun hazırlanan sorularla soru formu oluşturulmuştur. Soru formu için uzman görüşü de alınarak soru formuna son hali verilmiştir. Hazırlanan soru formunda yer alan kategoriler ve soruları şu şekildedir:

Olaylar: Aşağıda gördüğünüz coğrafya ile ilgili görseller size hangi olayı hatırlatmaktadır? Bu olay hakkında kısaca bilgi veriniz.

Faaliyetler: Aşağıda coğrafya ile ilgili gördüğünüz görseller size hangi faaliyeti hatırlatmaktadır? Bu faaliyet hakkında kısaca bilgi veriniz.

Haritalar: Aşağıda gördüğünüz coğrafya ile ilgili haritaların altına hangi konuyla ilgili olduğunu ve ne işe yaradığını kısaca yazınız.

Değerlendirme Becerisi: Aşağıda coğrafya ile ilgili üçlü görseller görmektesiniz. Bu görsellerin neler olduğunu ve size neler ifade ettiğini kısaca yazınız.

2.3.1. Verilerin Toplanması

Araştırmanın uygulanması aşamasında, araştırmanın amacı kısaca öğrencilere anlatılmış ve verecekleri cevaplarda samimi olmalarının araştırmanın amacına ulaşmasında önemli bir faktör olduğu izah edilmiştir. Öğrencilere dağıtılan görüşme formu, ölçek ve soru formu hakkında yer

alan yönergeler okunarak araştırma konusu hakkında bilgilenmeleri sağlanmıştır. Öğrenciler bir ders saati içerisinde çalışmayı tamamlamışlardır. Çalışma sonunda formlar sınıf düzeylerine göre ayrılmış ve çalışmanın uygulama aşaması son bulmuştur.

2.3.2. Verilerin Analizi

Yapılan araştırmada görüşme formu ve soru formunun çözümlenebilmesi amacıyla, elde edilen verilerin analizinde ve sunumunda betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. “Betimsel analiz yaklaşımına göre, elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla alıntılara sık sık yer verilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 224).

Ölçek yoluyla toplanan veriler ise, bilgisayarda SPSS 23.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bu analizde; öğrencilerin 5, 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan coğrafya konularına ilişkin görsellerin coğrafya algısı yaratmada her bir seçenekle ilgili frekans ve yüzdeler bulunarak tablolar halinde gösterilmiştir. Öğrencilere sorulan açık uçlu sorulara verilen genel cevaplar kategorilendirilerek tablolar halinde verilmiştir. Ölçeğe ait veriler analiz edilirken Evet (1), Hayır (2), Kısmen (3) şeklinde kodlanmıştır. Evet, “1.00-1.66 arası”, Hayır “1.67-2.33 arası”, Kısmen “2.34-3.00” ile belirtilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Sence sosyal bilgiler ders kitabında coğrafya görsellerinin verilmesinin amaçları neler olabilir?”

Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya görsellerinin verilme amacına ilişkin görüşlerinin nitel betimsel analizi sonucunda 5 farklı kategori ortaya çıkmıştır.

Bu kategoriler ve bazı öğrencilerin verdiği cevapların doğrudan ifadeleri aşağıda verilmiştir:

a) Daha iyi öğrenmeyi gerçekleştirme

5. sınıf: Ö3,Ö6,Ö7,Ö16,Ö18,Ö19

“Bize coğrafya konusunu öğretmek olabilir. Bizim bir konuyu daha iyi öğrenmemizi sağlar” (Ö3)

“Konuları daha iyi öğrenme, sınavlarda zorlanmama, test kitaplarını daha iyi çözme” (Ö7)

“Coğrafyayı daha iyi anlayabilmemiz için verilmiştir” (Ö18)

“Daha iyi bilgilenmemiz için ve o bilgiyi sonuna kadar kavramamız için” (Ö19)

6. sınıf: Ö1, Ö2, Ö8, Ö12, Ö15, Ö18, Ö22

“Açıklayıcı, öğretici, daha akılda kalıcı.”(Ö1)

“Bizim daha iyi anlayabilmemiz için.”(Ö8)

“Daha iyi öğrenmek, aklımıza daha iyi girmesi, görmediklerimizi görmek.”(Ö12)

“Daha iyi öğrenmemiz için.” (Ö15)

7. sınıf: Ö2,Ö3,Ö7,Ö12,Ö13

“Daha çok bilgi almamız.”(Ö2)

“Coğrafyayı daha iyi anlamak.”(Ö3)

“Konuyu daha iyi kavrayabilmemiz.”(Ö7)

“Coğrafyayı daha iyi öğrenmemize yardımcı.”(Ö12)

“Konu daha iyi anlaşılıyor.”(Ö13)

b) Soyut bilgileri somutlaştırma

5. sınıf: Ö2,Ö17

6. sınıf: Ö5,Ö7,Ö16,Ö20,Ö23,Ö25

“Verilen bilgileri somutlaşturmamızı sağlamak.”(Ö5)

“Konuya ilgi çekmek, somutlaştırılmasını sağlamak, daha iyi anlamak.”(Ö7)

“Herkesin anlaması için.”(Ö20)

7. sınıf: Ö1,Ö9,Ö11

“O konunun ya da cümlelerin ispatı gibidir.”(Ö9)

“Bir şeylerin nasıl yapıldığını anlayabilmemiz için verilmiş.”(Ö11)

“Öğretmenimizin anlattıklarını desteklemek, yazılanlardan anlamazsak resimlerden anlayalım diye.”(Ö1)

c) Kalıcı öğrenmeyi gerçekleştirme

5. sınıf: Ö23,Ö26

“Başarılı olmamız için” (Ö26)

6. sınıf: Ö6,Ö13,Ö19,Ö24

7. sınıf: Ö4,Ö15

“Öğrenmemizi sağlıyor.”(Ö4)

“O görsellerin bazıları işe yarıyor.”(Ö15)

d) Konuyu örneklendirme

5. sınıf: Ö5,Ö10,Ö21,Ö22

“Konuya bilgi katmak” (Ö10)

“Sadece yazıyla değil görsellerle de anlatalım demişler” (Ö21)

6. sınıf: Ö3,Ö9,Ö10,Ö11,Ö21

“Örnek olsun diye.”(Ö3)

“Coğrafya önemli ve hafızamızı geliştirmek için.” (Ö9)

“Verilen bilgilere örnekler vermek için görseller verilmiştir.” (Ö10)

“Verilen bilgilere örnekler vermek için.”(Ö11)

7. sınıf: Ö8,Ö14

“Öğrencilerin konuyu daha iyi kavrayabilmelerini sağlamak, konuyu örneklendirmek.”(Ö14)

e) Olgu ve olayların geçtiği yerleri görebilme

5. sınıf: Ö1,Ö4,Ö8,Ö9,Ö12,Ö13,Ö14,Ö15,Ö20,Ö24,Ö25

“Bizim kitaplara daha çok ilgi duymamız için ve bizim onların ne olduğunu merak edip üstüne gitmek” (Ö4)

“Görerek öğrenmek için” (Ö8)

“Ülkemizin güzelliklerini görmemi sağlıyor” (Ö9)

“Dünyada yaşanmış şeyleri görmemiz için” (Ö12)

“Olayların nasıl oluştuğunu bilmemiz için” (Ö13)

“O coğrafyanın nasıl bir şey olduğunu ve bizim onları tanımamızı sağlamaktadır” (Ö14)

“Sosyal bilgilerin içinde coğrafya olduğu için” (Ö15)

“Bölgelerimizi anlatmak için” (Ö24)

“Bizim öğrenmemiz için, Sosyal Bilgileri daha iyi tanıyabilmek için” (Ö25)

6. sınıf: Ö4,Ö14,Ö17,Ö24

“Türkiye ve Dünyadaki bölgeleri göstermek için.” (Ö4)

“Konuları iyi anlamak, çabuk kavramak çünkü bu sayede Türkiye’de yapılan faaliyetleri ve doğal yerleri öğrenmemiz için.” (Ö14)

“Coğrafya hakkında bilgi edinmemiz ve öğrenmemiz.” (Ö17)

“Daha çok dikkatimizi çekebilmek için, daha verimli çalışabilmemiz için, neyin nasıl bişey olduğunu bilmemiz için.” (Ö24)

7. sınıf: Ö5,Ö6,Ö10

“Yerler hakkında bilgi vermek.”(Ö5)

“Bir yerin nerede olduğunu daha iyi anlayabiliyorum.”(Ö6)

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Yapılan analiz sonucunda; 5, 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin 2. soru olan “**Mevcut görsellerin dışında sosyal bilgiler ders kitabında coğrafya ile ilgili hangi görsellerin olmasını isterdiniz?**” sorusuna verdikleri cevapların betimsel analizi neticesinde 7 farklı

kategori ortaya çıkmıştır. Ortaokul öğrencilerin cevaplarının kategorilere göre dağılımı ve doğrudan örnekler aşağıda verilmiştir:

a) Mevcut görseller yeterlidir.

5. sınıf: Ö3,Ö5,Ö10,Ö26

“Başka görseller istemezdim.” (Ö10)

“Görseller yeterli” (Ö26)

6. sınıf: Ö3,Ö10,Ö16,Ö25

“Görseller yeterli, daha canlı renkte olmasını isterdim.” (Ö3)

“Uygun görseller, değişmesini istemezdim.” (Ö10)

“Bence gerek yok bunlar yetiyor, yazılara daha çok yer verse olur.” (Ö25)

7. sınıf: Ö7,Ö8,Ö13,Ö14,Ö15

“Başka görseller olmasını istemezdim. Konularımıza göre yeterli.” (Ö13)

“Görseller gayet yeterli.” (Ö14)

“Yeterince görsel var.” (Ö15)

b) Haritalar

5. sınıf: Ö24,Ö25

“Dünya Haritası” (Ö25)

6. sınıf: Ö13,Ö17,Ö18,Ö20

“Dünya dilsiz haritası olmalı ve biz tamamlamalıyız.” (Ö17)

“Birkaç tane daha Dünya haritası.” (Ö18)

7. sınıf: Ö12

“Dünya ve kıtaların görselleri.” (Ö12)

c) Farklı ülkelerde insan yaşamına ilişkin resimler

5. sınıf: Ö11,Ö12,Ö14,Ö21,Ö22

“Bütün şehirlerin ve köylerin fotoğraflarının olmasını isterim” (Ö11)

“Dış ülkelerdeki çocukların görselleri” (Ö12)

“Yurt dışındaki coğrafyaların olmasını isterdim.” (Ö14)

“Yusufça’yla ve Gölhisar’la ilgili görseller” (Ö21)

6. sınıf: Ö4,Ö9,Ö11,Ö19,Ö22

“Platolar, Dünyadaki ülkelerin güzellikleri.” (Ö4)

“Coğrafyayı araştıran çocukların olmasını.” (Ö19)

“Bazı ülke ya da şehirlerin fotoğrafları.” (Ö22)

7. sınıf: Ö2

d) Yerçekilleri

5. sınıf: Ö2,Ö4,Ö13,Ö15,Ö19,Ö20

“Volkan” (Ö2)

“Görsellerin aşama aşama olmasını isterdim, nasıl gerçekleştiğini bilmek için” (Ö13)

“Dağlar, ovalar, akarsular, şelaleler gibi görseller” (Ö15)

“Plato ve baraj resimleri” (Ö19)

“Bölgelerimizin resimlerinin olmasını isterdim.” (Ö20)

6. sınıf: Ö8,Ö14,Ö21,Ö23,Ö24

“Dağların ve doğal kaynakların görselleri.”(Ö8)

“Doğal güzelliklere daha çok yer verilmesi.” (Ö14)

“Akarsular, göller, denizler, ormanlar ve dağların görselleri.”(Ö24)

7. sınıf: Ö9,Ö10

“Limanlar, eşyalar.”(Ö9)

e) Daha fazla görsel

5. sınıf: Ö6,Ö7,Ö8,18

“Daha fazla görsel olmalı” (Ö7)

“Bütün şehirlerin ve köylerin fotoğraflarının olmasını isterdim.” (Ö8)

“Coğrafya ile ilgili tüm görsellerin olmasını isterdim.” (Ö18)

6. sınıf: Ö9,Ö15

“Komik, bizim çalışmamızı arttıracak görseller.”(Ö9)

“Değişik resimlerin olmasını isterdim.” (Ö15)

7. sınıf: Ö6

“Fazla bilinmeyen köylerin fotoğrafları.”(Ö6)

f) Tarihi eserlere ait resimler

5. sınıf: Ö1,Ö9,Ö23

“Çok önce yaşayan insanların resimleri” (Ö9)

6. sınıf: Ö6,Ö12

7. sınıf: Ö3,Ö5,Ö11

“Tarih görsellerinin olmasını isterdim” (Ö3)

“İlk keşfedilen yerin halkının fotoğrafı.”(Ö5)

“Lidyahuların yaşadığı yerin fotoğrafı.”(Ö11)

g) Atmosfer ve iklimle ilgili görseller

5. sınıf: Ö16,Ö17

“Uzayın, kutupların görselleri” (Ö17)

6. sınıf: Ö1,Ö2,Ö5,Ö7

“İklimler ve ekonomik faaliyetlerle ilgili görseller.”(Ö2)

“Paralel ve meridyenlerle ilgili daha fazla görsel.”(Ö5)

“Madenler, yeryüzü şekilleri, iklimler için daha fazla görsel.”(Ö7)

7. sınıf: Ö1,Ö4

3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Ortaokul 5. 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan coğrafya görselleri ile ilgili görüşleri nedir?”

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ortaokullarda okutulan 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan coğrafya görsellerine yönelik öğrenci görüşleri incelendiğinde 17 maddenin 15’ine (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 17) evet şeklinde cevap veren öğrencilerin oranının fazla olduğu görülmektedir. Öğrenciler 11. maddeye (Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan coğrafya ile ilgili görseller öğrenme alanını yeterince yansıtmamaktadır.) ve 16. maddeye (Coğrafya ile ilgili görsellerin baskıları iyi değildir.) hayır cevabını vermişlerdir. Ayrıca öğrenciler 15. maddeye (Sosyal bilgiler ders kitabında coğrafya ile ilgili görsellere daha fazla yer verilmelidir.) ve 17. maddeye (Coğrafya ile ilgili görsellerin renklerinin daha anlaşılır, parlak ve canlı olması gerekir.) aynı oranda evet (57,6) ve aynı oranda hayır (30,7) cevabının verilmiş olması dikkat çekicidir. Bu bulgulara göre öğrencilerin 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya görselleri ile ilgili genel olarak olumlu görüş bildirdikleri söylenebilir.

Milli Eğitim Bakanlığı’nın ortaokullarda okuttuğu 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan coğrafya görsellerine ilişkin öğrenci görüşleri incelendiğinde 17 maddenin 15’ine (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 17) evet şeklinde cevap veren öğrencilerin oranının fazla olduğu görülmektedir. Öğrenciler 11. maddeye (Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan coğrafya ile ilgili görseller öğrenme alanını yeterince yansıtmamaktadır.) ve 16. maddeye (Coğrafya ile ilgili görsellerin baskıları iyi değildir.) hayır cevabını vermişlerdir. Ayrıca öğrenciler 17. maddeye (Coğrafya ile ilgili görsellerin renklerinin daha anlaşılır, parlak ve canlı olması gerekir.) evet (% 40), hayır (% 28), kararsızım (% 32) cevabının verilmiş olması dikkat çekicidir. Bu bulgulara göre öğrencilerin 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya görselleri ile ilgili genel olarak olumlu görüş bildirdikleri söylenebilir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Türkiye’deki ortaokullarda okutulan 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan coğrafya görselleri ile ilgili öğrenci görüşleri incelendiğinde 17 maddenin 15’ine (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 17) evet şeklinde cevap veren

öğrencilerin oranının fazla olduğu görülmektedir. Öğrenciler 11. maddeye (Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan coğrafya ile ilgili görseller öğrenme alanını yeterince yansıtmamaktadır.) ve 16. maddeye (Coğrafya ile ilgili görsellerin baskıları iyi değildir.) hayır cevabını vermişlerdir. Ayrıca öğrenciler 9. maddeye (Coğrafya ile ilgili görseller sosyal bilgiler dersini somutlaştırmamı sağlamaktadır.) ve 15. maddeye (Sosyal bilgiler ders kitabında coğrafya ile ilgili görsellere daha fazla yer verilmelidir.) evet (% 40), hayır (% 33,3) ve kararsızım (% 26,6) cevaplarını eşit oranda vermişlerdir. 17. maddeye (Coğrafya ile ilgili görsellerin renklerinin daha anlaşılır, parlak ve canlı olması gerekir.) evet (% 40), hayır (% 26,6), kararsızım (% 33,3) cevabının verilmiş olması dikkat çekicidir. Bu bulgulara göre öğrencilerin 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya görselleri ile ilgili genel olarak olumlu görüş bildirdikleri söylenebilir.

3.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

“5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili görsellerin ünitelerde yer alma oranları nedir?”

Tablo 1. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kullanılan Coğrafya ile İlgili Görsellerin Ünitelerde Yer Alma Oranları

Üniteler	Görseller	
	f	%
Adım Adım Türkiye	31	17,6
Bölgemizi Tanıyalım	51	28,9
Ürettiklerimiz	58	32,9
Hepimizin Dünyası	36	20,4

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında coğrafya konuları 4 üniteye, toplam 176 görsel olarak yer almaktadır. En fazla görsel ‘ürettiklerimiz’ ünitesinde bulunmaktadır.

Tablo 2. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kullanılan Coğrafya ile İlgili Görsellerin Yer Alma Şekilleri ve Oranları

Yer Alma Şekilleri	f	%
Harita	5	2,84
Tablo	1	0,56
Gazete Haberi	2	1,13
İnternet Haberi	7	3,97
Afiş	2	1,13
Grafik	3	1,70
Fotoğraf	156	88,86

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili görsellerin dağılımında en fazla fotoğraflara yer verilirken en az tablolara yer verildiği görülmektedir.

Tablo 3. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kullanılan Coğrafya ile İlgili Görsellerin Ünitelerde Yer Alma Oranları

Üniteler	Görseller	
	f	%
Yeryüzünde Yaşam	23	29,1
İpek Yolunda Türkler	6	7,59
Ülkemizin Kaynakları	27	34,1
Ülkemiz ve Dünya	23	29,1

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında coğrafya konuları 4 ünite, toplam 79 görsel olarak yer almaktadır. Görseller en fazla ‘ülkemizin kaynakları’ ünitesinde bulunmaktadır.

Tablo 4. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kullanılan Coğrafya ile İlgili Görsellerin Yer Alma Şekilleri ve Oranları

Yer Alma Şekilleri	f	%
Harita	17	21,5
Tablo	9	11,3
Gazete Haberi	2	2,53
İnternet Haberi	5	6,32
Resim	1	1,26
Grafik	1	1,26
Fotoğraf	40	5,06
Broşür	1	1,26
Amblem	1	1,26
Küre Modeli	2	2,53

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında coğrafya ile ilgili görsellerin dağılımında en fazla fotoğraf, harita ve tabloya yer verildiği görülmektedir.

Tablo 5. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kullanılan Coğrafya ile İlgili Görsellerin Ünitelerde Yer Alma Oranları

Üniteler	Görseller	
	f	%
Ülkemizde Nüfus	37	43
Ekonomi ve Sosyal Hayat	20	23,2
Zaman İçinde Bilim	14	16,2
Ülkelerarası Köprüler	15	17,4

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında coğrafya konuları 4 ünite, toplam 86 görsel olarak yer almaktadır. En fazla görsel ‘ülkemizde nüfus’ ünitesinde bulunmaktadır.

Tablo 6. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kullanılan Coğrafya ile İlgili Görsellerin Yer Alma Şekilleri ve Oranları

Yer Alma Şekilleri	f	%
Harita	7	8,13
Tablo	11	12,7
İnternet Haberi	15	17,4
Resim	15	16,2
Grafik	4	4,65
Fotoğraf	33	38,3
Afiş	1	1,16
Karikatür	1	1,16

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında coğrafya ile ilgili görsellerin dağılımında en fazla fotoğraf, resim ve internet haberine yer verildiği görülmektedir.

3.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili olayları görseller aracılığı ile hatırlama ve konularla ilişkilendirme düzeyleri nedir?”

Tablo 7. Olayların Hatırlanma Düzeyi

Verilen Olay	Hatırlanma Kız	Hatırlanma	Hatırlanma	Hatırlanma
	Öğrenci	Erkek Öğrenci	Toplam Öğrenci	Toplam Öğrenci
	f	f	f	%
Sel	13	13	26	100
Deprem	13	12	25	96,1
Çığ	13	12	25	96,1
Orman Yangını	13	12	25	96,1
Heyelan	10	11	21	80,7
Erozyon	8	5	13	50

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere 5. sınıf öğrencilerine verilen olaylarla ilgili görseller içerisinde en fazla doğru cevaplanan ve konularla ilişkilendirme düzeyi en yüksek olan görsel Sel fotoğrafıdır.

Öğrencilere verilen görsellerden biri de deprem fotoğrafıdır. Öğrencilerin % 96,1'i gibi büyük bir oranı görselin deprem fotoğrafı olduğunu hatırlamıştır. Çalışmaya katılan 13 kız öğrencinin tamamı, 13 erkekte 12'si fotoğrafı doğru hatırlamıştır. 1 erkek öğrenci ise cevap vermemiştir (Ö23).

Öğrencilere verilen bir diğer görsel çığ fotoğrafıdır. Öğrencilerin % 96,1'i gibi büyük bir oranı görselin çığ fotoğrafı olduğunu hatırlamıştır. Çalışmaya katılan 13 kız öğrencinin tamamı, 13 erkekte 12'si fotoğrafı doğru hatırlamıştır. 1 erkek öğrenci ise cevap vermemiştir (Ö23).

Öğrencilere verilen görsel yangın fotoğrafıdır. Öğrencilerin % 96,1'i gibi büyük bir oranı görselin yangın fotoğrafı olduğunu hatırlamıştır. Çalışmaya katılan 13 kız öğrencinin tamamı, 13 erkekte 12'si fotoğrafı doğru hatırlamıştır. 1 erkek öğrenci ise fotoğrafa yanıt olarak sadece “Karadeniz Bölgesi'nde fazla olur” (Ö11) cevabını vermiştir.

Öğrencilere verilen diğer görsel heyelan (toprak kayması) ile ilgili fotoğraftır. 13 kız öğrenciden 10'u, 13 erkek öğrenciden 11'i görselin heyelan fotoğrafı olduğunu hatırlamıştır. Çalışmaya katılan diğer 6 öğrenci ise fotoğrafı erozyon olayı ile karıştırmıştır.

Öğrencilere verilen görsel erozyon fotoğrafıdır. Çalışmaya katılan 13 kız öğrenciden 8'i, 13 erkek öğrenciden 5'i görselin erozyon fotoğrafı olduğunu hatırlamıştır. 13 kişi ise yanlış cevap vermiştir. Bu nedenle bu görsel öğrencilerin en az doğru yanıtladıkları görsel olarak tablodaki yerini almıştır. Bu durumun nedeni öğrencilerin bu görseli heyelan olayı ile karıştırarak görsele yanlış cevap vermiş olmalarıdır.

“Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili olayları görseller aracılığı ile hatırlama ve konularla ilişkilendirme düzeyleri nedir?”

Tablo 8. Olayların Hatırlanma Düzeyi

Verilen Olay	Hatırlanma Kız Öğrenci f	Hatırlanma Erkek Öğrenci f	Hatırlanma Toplam Öğrenci f	Hatırlanma Toplam Öğrenci %
Orman Yangını	14	11	25	100
Su Kirliliği	14	10	24	96
Hava Kirliliği (Fabrika)	14	9	23	92
Hava Kirliliği (Egzoz)	10	9	19	76
Erozyon	7	2	9	36
Heyelan	6	1	7	28

Öğrencilere verilen görsel ‘orman yangını’ fotoğrafıdır. Öğrencilerin tamamı görseldeki olayın orman yangını olduğunu hatırlamıştır. Yangın görseli 6. sınıf öğrencilerine verilen olaylar tablosunda öğrencilerin tam cevap verdikleri tek görsel olarak tabloda yer almıştır.

Öğrencilere verilen ve en fazla doğru cevap verilenlerde ikinci sırada olan görsel ‘su kirliliği’ fotoğrafıdır. Öğrencilerin % 96 gibi büyük bir oranı görselin su kirliliği olduğunu hatırlamıştır. Çalışmaya katılan 14 kız öğrencinin tamamı, 11 erkekten 10'u fotoğrafı doğru hatırlamıştır. 1 erkek öğrenci ise fotoğrafa yanlış cevap vermiştir (Ö23).

Öğrencilere verilen diğer görsel ‘hava kirliliği’ fotoğrafıdır (fabrika). Öğrencilerin %92'si görseli doğru hatırlamıştır. 14 kız öğrencinin tamamı, 11 erkekten 9'u fotoğrafı doğru hatırlamıştır. 2 erkek öğrenciden biri fotoğrafa “Dumanlar insanlar zarar verir ve öldürür” (Ö11) şeklinde yanıt verirken, diğeri ise cevap vermemiştir. (Ö23)

Öğrencilere verilen bir diğer görsel ‘hava kirliliği’ fotoğrafıdır (egzoz). Öğrencilerin % 76'sı görselin hava kirliliği olduğunu hatırlamıştır. Çalışmaya katılan 14 kız öğrenciden 10'u, 11 erkekten 9'u fotoğrafı doğru hatırlamıştır. 4 kız öğrenci ise fotoğrafa yanlış cevap vermiştir: “Arabadan çıkan benzini yani çevre kirliliğini hatırlatıyor ”(Ö1) , “Bana bu olay trafik kurallarına uyulmadığını hatırlatıyor ” (Ö2) , Yere mazot damlatarak çok büyük bir

çevre sorunu olabilir” (Ö3), ”Toprak kirliliği bir arabanın benzini toprağa dökülüp kirlenmesi” (Ö7). Erkek öğrencilerden 2’si ise cevap vermemiştir.

Öğrencilere verilen görsel ‘erozyon’ fotoğrafıdır. Öğrencilerin % 36’sı görselin ‘erozyon’ olduğunu hatırlamıştır. Çalışmaya katılan 14 kız öğrencinin 7’si, 11 erkekten 2’si fotoğrafı doğru hatırlamıştır. 25 öğrenciden sadece 9’u olayı doğru yanıtlayabilmiştir. Bu durumun temel nedeni görselde sorulan ‘erozyon’ olayına öğrencilerin büyük çoğunluğunun ‘toprak kayması’ olarak cevap vermelerinden kaynaklanmaktadır.

Öğrencilere verilen görsel ‘heyelan’ (toprak kayması) fotoğrafıdır. Çalışmaya katılan 14 kız öğrenciden 6’sı, 11 erkek öğrenciden 1’i görselin ‘heyelan’ olduğunu hatırlamıştır. 18 kişi ise yanlış cevap vermiştir. Bu nedenle bu görsel öğrencilerin en az doğru yanıtladıkları görsel olarak tablodaki yerini almıştır. Bu durumun nedeni ilgili yayınevinin kitapta kullandığı görsel olan fotoğrafın tam net olmamasından dolayı; öğrencilerin bu görseli ‘sel’ olayı ile karıştırarak görsele yanlış cevap vermiş olmalarıdır.

“Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili olayları görseller aracılığı ile hatırlama ve konularla ilişkilendirme düzeyleri nedir?”

Tablo 9. Olayların Hatırlanma Düzeyi

Verilen Olay	Hatırlanma Kız Öğrenci f	Hatırlanma Erkek Öğrenci f	Hatırlanma Toplam Öğrenci f	Hatırlanma Toplam Öğrenci %
Kuraklık	8	4	12	80
Açlık	6	5	11	73,3
Hava Kirliliği (Fabrika)	6	4	10	66,6
Nüfus Yoğunluğu	3	4	7	46,6
Gecekondulaşma	5	2	7	46,6
Mübadele	4	2	6	40

Öğrencilere verilen görsel ‘kuraklık’ ile ilgili bir fotoğraftır. Öğrencilerin % 80’i bu görselin kuraklıkla ilgili olduğunu hatırlamıştır. 7. sınıf öğrencilerine verilen görseller içinde en çok hatırlanan görseldir. Kız öğrencilerin tamamı doğru cevap vermiştir. Erkek öğrencilerin ise 4’ü doğru cevap verebilmiştir. 3 erkek öğrenci bu görsele yanlış yorumlar yapmışlardır: “Burada ağaçların kesildiğini anlatıyor” (Ö2), “Doğal kaynaklarımızı korumalıyız” (Ö7), “İnsanların olmadığı ve yaşamadığı, hayvanların olduğu yer” (Ö10).

Öğrencilere verilen diğer görsel ‘açlık’ ile ilgili bir fotoğraftır. Öğrencilerin % 73,3’ü bu görselin açlıkla ilgili olduğunu doğru hatırlamışlardır. 8 kız öğrenciden 6’sı, 7 erkek öğrenciden 5’i fotoğrafı doğru hatırlamıştır. 4 öğrenci fotoğrafa sadece yorum yapmışlardır: “Bu insanlara yardım eli uzatmalıyız” (Ö12), “ Buradaki çocuklar yemek alabilmek için sıraya geçiyorlar bazıları alıyor bazıları da alamıyor. Bazen de yemek kalmıyor. Bu

kardeşlerimize yardım etmeliyiz” (Ö4), “Bazı insanların herkese muhtaç olduğunu anımsatıyor” (Ö8), “İnsanlara yardım etmeliyiz” (Ö7).

Öğrencilere verilen bir diğer görsel ‘hava kirliliği’ ile ilgili fotoğraftır. Öğrencilerin % 66,6’sı görselin ‘hava kirliliği’ ile ilgili olduğunu hatırlamıştır. 8 kız öğrenciden 6’sı, 7 erkek öğrenciden 4’ü doğru yanıtlar vermiştir. Öğrencilerden bazıları sadece yorum yapmıştır: “tüp patladığında çıkan yangın” (Ö6), “fırtına” (Ö9), “doğal gazın dünyayı kirlettiğini anımsatıyor” (Ö8).

Öğrencilere verilen görsel ‘nüfus yoğunluğu’nu gösteren İstanbul’a ait bir fotoğraftır. Öğrencilerin % 46’sı görselin nüfus yoğunluğu olayı olduğunu hatırlamıştır. Çalışmaya katılan 8 kız öğrenciden 3’ü, 7 erkekten 4’ü fotoğrafı doğru hatırlamıştır. 3 kız öğrenci görseli boş bırakırken, 2 kız öğrenci görsel hakkında sadece yanlış yorum yapmışlardır: “Burada herkes ya vapura ya da gemiye binmek için veya deniz kenarında nefes almak için çıkarlar veya bazı insanların işleri olabilir, gezmeye gelmiş olabilirler”(Ö4), “Kalabalık yerlerdeki vapur ile gezinti”(Ö12). Erkek öğrencilerden 2’si görsele cevap vermezken, 1’i ise görsel hakkında yanlış yorum yapmıştır: “İstanbul’da olan topluluğu anımsatıyor” (Ö8).

Öğrencilere verilen diğer görsel ‘gecekondulaşma’ fotoğrafıdır. Öğrencilerin % 46’sı görselin Gecekondulaşma olayı olduğunu hatırlamıştır. Çalışmaya katılan 8 kız öğrenciden 5’i, 7 erkekten 2’si fotoğrafı doğru hatırlamıştır. 2 kız öğrenci görsele yanıt vermezken, 1 kız öğrenci görsel hakkında sadece yanlış yorum yapmıştır: “Karadeniz’in tepedeki evleri”(Ö12). Erkek öğrencilerden 1’i görsele cevap vermezken, 4’ü ise görsel hakkında yanlış yorum yapmıştır: “Türkiye’de evlerin her yere yapılabileceğini anlatıyor” (Ö8), “Burada ise fazla nüfustan dolayı tehlikeli yerlere ev yapıyorlar”(Ö7), “Bu resimde törelere göre eskiden yapılan binalar ve şehir fazlalığından dolayı taşınan evler” (Ö3), “Burada evler tepeler var” (Ö2).

Öğrencilere verilen görsel ‘mübadele’ fotoğrafıdır. Öğrencilerin sadece % 40’ı görselin ‘mübadele’ olduğunu hatırlamıştır. 7. sınıf olaylarla ilgili görseller içerisinde en az hatırlanan görseldir. Kız öğrencilerden 4’ü, erkek öğrencilerden ise sadece 2’si doğru cevap verebilmiştir. Öğrenciler bu olaya genelde yanlış cevap vermişlerdir: “Önceden genellikle kara yolları yerine deniz yolu kullanılmıştır. Kara yolları genellikle savaşlarda kullanılırdı” (Ö3), “denizde insanlar teknelere ve gemilere bakıyorlar” (Ö7), “eski İstanbul” (Ö9), “deniz savaşı” (Ö11), “burada insanlar ya protesto yapıyor ya da bir iç savaş. Gemilerde birbirine çarpmış” (Ö13), “Bu resimde Atatürk’ün yaşadığı dönemlerde yaşanan savaş olabilir. İnsanlar burada canlarını kurtarmak için savaşıyorlar” (Ö4).

Birinci alt problemimiz olan; ortaokul sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili olayları görseller aracılığı ile hatırlama ve konularla ilişkilendirme düzeyleri hakkında ortaokul 5. 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin verilen cevaplarına bakıldığında; tüm sınıflarda kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla doğru cevap verdikleri görülmüştür.

3.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili faaliyetleri görseller aracılığı ile hatırlama ve konularla ilişkilendirme düzeyleri nedir?”

Tablo 10. Faaliyetlerin Hatırlanma Düzeyi

Faaliyet	Hatırlanma Kız	Hatırlanma Erkek	Hatırlanma Toplam	Hatırlanma Toplam
	Öğrenci	Öğrenci	Öğrenci	Öğrenci
	f	f	f	%
Tarım	13	12	25	96,1
Hayvancılık	12	11	23	88,4
Arıcılık	12	9	21	80,7
Turizm	13	7	20	76,9
Balıkçılık	10	7	17	65,3
Sanayi	7	9	16	61,5

Öğrencilere verilen görsel ‘tarım (sera)’ fotoğrafıdır. Öğrencilerin % 96,1’i gibi büyük bir oranı görselin Tarım faaliyeti olduğunu hatırlamıştır. Bu durumun temel nedeni olarak araştırmanın yapıldığı bölgedeki ailelerin ve dolayısıyla öğrencilerinde Tarım faaliyeti ile uğraşmalarının etkili olduğu söylenebilir. 5. sınıflara verilen faaliyetler arasında en fazla doğru yanıtlanan görseldir. Çalışmaya katılan 13 kız öğrencinin tamamı, 13 erkekte 12’si fotoğrafı doğru hatırlamıştır. 1 erkek öğrenci ise fotoğrafa “Akdeniz Bölgesi’nde yer alır” cevabını vermiştir (Ö11).

Öğrencilere verilen diğer görsel ‘büyükbaş hayvancılık’ (inek) gösteren fotoğraftır. Öğrencilerin % 88,4’ü görselin ‘hayvancılık’ faaliyeti olduğunu hatırlamıştır. Bu görselde en fazla hatırlanan ve ilişkilendirilen ikinci görsel olmuştur. Bu durumda da tıpkı ‘tarım’ faaliyetinde olduğu gibi buldukları bölgede ‘hayvancılık’ faaliyeti yapıyor olması etkilidir. Çalışmaya katılan 13 kız öğrenciden 12’si, 13 erkekte 11’i fotoğrafı doğru hatırlamıştır. 1 kız öğrenci fotoğraf hakkında şu yorumları yapmıştır: “inek genellikle köylerde olur. Orada süt yerleri vardır ve insanlar süt alır, yoğurt satılır” (Ö18), 2 erkek öğrenci ise: “inek, süt” (Ö23), “inek çiftliği” (Ö10).

Öğrencilere verilen bir diğer görsel ‘arıcılık’ fotoğrafıdır. Öğrencilerin % 80,7’si görselin ‘arıcılık’ faaliyeti olduğunu hatırlamışlardır. 13 kız öğrencinin 12’si, 13 erkek öğrencinin 9’u fotoğrafı doğru hatırlamıştır. 1 kız öğrenci fotoğraf hakkında “doğayı hatırlatıyor” (Ö25), 4 erkek öğrenci ise cevap vermemiştir.

Öğrencilere verilen görsellerden bir diğeri ‘turizm’ fotoğrafıdır. Öğrencilerin % 76,9’u görselin ‘turizm’ faaliyeti olduğunu hatırlamışlardır. 13 kız öğrencinin tamamı, 13 erkek öğrencinin 7’si fotoğrafı doğru hatırlamıştır. Erkek öğrencilerden 5’i farklı yorumlar yapmıştır: “denizde yüzme ve dinlenme” (Ö20), “tatil” (Ö6), “Antalya” (Ö1), “tatil, en fazla Akdeniz ve Ege’de gerçekleşir” (Ö11), “deniz” (Ö1). 1 erkek öğrenci ise cevap vermemiştir.

Öğrencilere verilen görsel ‘balıkçılık’ fotoğrafıdır. Öğrencilerin % 65,3’ü görselin balıkçılıkla ilgili olduğunu hatırlamıştır. Kız öğrencilerden 10’u, erkek öğrencilerden ise 7’si fotoğrafı doğru hatırlamıştır. 3 kız öğrenci “Gemi” (Ö18) (Ö8), “Gemi, Gezmek” (Ö25), yorumlarını yaparken, 6 erkek öğrenciden 4’ü de farklı yorumlar yapmıştır: “deniz, martı ve gemiler” (Ö16), “karadeniz” (Ö1), “tekneyle gezi” (Ö24), “gemi” (Ö10), 2 öğrenci ise cevap vermemiştir.

Öğrencilere verilen bir diğere görsel de ‘sanayi’ (süt fabrikası) fotoğrafıdır. Öğrencilerin % 61,5’i görselin ‘sanayi’ faaliyeti olduğunu hatırlamışlardır. 13 kız öğrenciden 7’si, 13 erkek öğrenciden 9’u fotoğrafı doğru hatırlamıştır. 5. sınıf öğrencilere sorulan faaliyetler içerisinde sanayi faaliyeti en az doğru yanıtlanan faaliyet olmuştur. Öğrenciler bu faaliyet ile ilgili şu yorumları yapmışlardır: “süt yapımı” (Ö18), “sütçülük” (Ö14) (Ö8), “süt yeri” (Ö15), “süt üretimi” (Ö6). 5 öğrenci ise cevap vermemiştir.

Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili faaliyetleri görseller aracılığı ile hatırlama ve konularla ilişkilendirme düzeyleri nedir?

Tablo 11. Faaliyetlerin Hatırlanma Düzeyi

Faaliyet	Hatırlanma	Hatırlanma	Hatırlanma	Hatırlanma
	Kız Öğrenci	Erkek Öğrenci	Toplam Öğrenci	Toplam Öğrenci
	f	f	f	%
Madencilik (Bor)	14	8	22	88
Turizm	12	9	21	84
Madencilik (Tuz)	13	8	21	84
Arıcılık	11	6	17	68
Ormancılık	11	4	15	60
Yaylacılık	2	2	4	16

Öğrencilere verilen faaliyetlerle ilgili görseller içinde ‘madencilik’ (bor) fotoğrafı 6. sınıf faaliyetler arasında en çok doğru yapılan görsel olmuştur. 14 kız öğrenciden tamamı, 11 erkek öğrenciden 8’i fotoğrafı doğru hatırlamıştır. 2 erkek öğrenci yanlış cevaplar verirken, 1 erkek öğrenci ise cevap vermemiştir.

Öğrencilere verilen diğere görsel ‘turizm’ fotoğrafıdır. Öğrencilerin % 84’ü görselin ‘turizm’ faaliyeti olduğunu hatırlamışlardır. 14 kız öğrenciden 12’si, 11 erkek öğrenciden 9’u fotoğrafı doğru hatırlamıştır. Yanlış yorum yapan öğrencilerden 2 kız öğrenci; “denizcilik”

(Ö9), “insanlar gemilerde geziyorlar” (Ö15), 1 erkek öğrenci; “Bu resim Ahmet abimlikle gittiğimiz denizi hatırlatıyor” (Ö11) demiştir. 1 erkek öğrenci ise cevap vermemiştir.

Öğrencilere verilen bir diğer görsel ‘madencilik’ (tuz) fotoğrafıdır. Öğrencilerin %84’ü görselin ‘madencilik’ faaliyeti olduğunu hatırlamışlardır. 14 kız öğrenciden 13’ü, 11 erkek öğrenciden 8’i fotoğrafı doğru hatırlamıştır. 1 kız öğrenci cevap vermemiştir. 3 erkek öğrenciden 2’si cevap vermezken 1’i şu yorumu yapmıştır: “Bu tuz gölünden çıkarılan tuz” (Ö12).

Öğrencilere verilen diğer görsel ‘arıcılık’ fotoğrafıdır. Öğrencilerin % 68’i görselin ‘arıcılık’ faaliyeti olduğunu hatırlamışlardır. 14 kız öğrenciden 11’i, 11 erkek öğrenciden 6’sı fotoğrafı doğru hatırlamıştır. Yanlış yorum yapan 3 kız öğrencinin verdiği cevaplar şöyledir: “Ovaları, çiçekleri, balcılığı hatırlatıyor” (Ö1), “doğanın güzelliği, dağları, ovaları, platoları gösteriyor” (Ö10), “dağlık yerlerde çiçek ve hayvanlar var” (Ö15). 3 erkek öğrencinin verdiği cevaplar: “yaylacılık” (Ö16), “doğanın güzelliklerinden yararlanmalıyız” (Ö19), “tarım” (Ö20). 2 erkek öğrenci ise cevap vermemiştir.

Öğrencilere verilen bir diğer görsel de ‘ormancılık’ fotoğrafıdır. Öğrencilerin % 60’ı görselin ‘ormancılık’ faaliyeti olduğunu hatırlamışlardır. 14 kız öğrenciden 11’i, 11 erkek öğrenciden 4’ü fotoğrafı doğru hatırlamıştır. 10 öğrenci faaliyet hakkında farklı yorumlar yapmıştır. 3 kız öğrenciden; “Bu görsel odun ve keresteciliği anlatıyor. Bunlardan ise kâğıt yapılmaktadır” (Ö3), “Bunlar odun. Yakacak olarak kullandığımız ve evlerin çatılarında kullanırız” (Ö14), “Ağaçların kesilmesi ne için, çünkü onlardan kâğıt hem de ısınmak için keseriz” (Ö15) yorumunu yaparken; erkek öğrencilerden 5’i “Bu resim bana marangozculuğu hatırlatıyor ve kâğıt yapmayı” (Ö11), “odunculuk” (Ö16) (Ö23), “ağaç kesme” (Ö17), “ağaçlara zarar vermemeliyiz” (Ö19) yorumunu yapmıştır. 2 öğrenci ise cevap vermemiştir.

Öğrencilere verilen görsel ‘yaylacılık’ fotoğrafıdır. Öğrencilerin sadece % 16’sı görselin ‘yaylacılık’ faaliyeti olduğunu hatırlamışlardır. 6. sınıf faaliyet görselleri arasında en az cevap verilen görseldir. Bu durumun oluşmasında ilgili yayınevindeki görselin küçük bir fotoğraf ile gösterilmesi, çok net olmaması ve öğrencilerin algılarında başka faaliyetleri de hatırlatmasının etkili olduğu söylenebilir. 14 kız öğrenciden 2’si, 11 erkek öğrenciden 2’si fotoğrafı doğru hatırlamıştır. Öğrenciler bu faaliyete şu farklı yorumları yapmıştır: “eğlence”(Ö17), “Nevruz” (Ö18), “hava almak için” (Ö20), “şenlik” (Ö21), “serinlemek” (Ö22), “halay” (Ö23), “havacılık” (Ö24), “turizm” (Ö25), “dağcılar” (Ö13), “düğün ve düğünde çekilen halay” (Ö10), “halaycılık” (Ö7), “insanlar ısınmak için halay çekiyorlar” (Ö6), “turizmcilik” (Ö5), “kültürel oyunlarımız kaldırmamalıyız” (Ö4), “şenlikleri, eğlenceleri hatırlatıyor”(Ö1). 1 öğrenci ise cevap vermemiştir.

“Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili faaliyetleri görseller aracılığı ile hatırlama ve konularla ilişkilendirme düzeyleri nedir?”

Tablo 12. Faaliyetlerin Hatırlanma Düzeyi

Faaliyet	Hatırlanma	Hatırlanma	Hatırlanma	Hatırlanma
	Kız Öğrenci	Erkek Öğrenci	Toplam Öğrenci	Toplam Öğrenci
	f	f	f	%
Tarım	7	7	14	93,3
Hayvancılık	6	6	12	80
Turizm	6	5	11	73,3
Sanayi	5	5	10	66,6
Madencilik	5	4	9	60
Ticaret	3	1	4	26,6

7. sınıf öğrencilere verilen ve öğrencilerin % 93,3'ünün doğru cevapladığı görsel 'tarım' faaliyeti görselidir. Bu durumun oluşmasında araştırmanın yapıldığı yerde ailelerin ve dolayısıyla da öğrencilerin 'tarım' faaliyetiyle uğraşmalarının etkili olduğu söylenebilir. 8 kız öğrenciden 7'si, 7 erkek öğrenciden tamamı fotoğrafı doğru hatırlamıştır. Tarım görseli 7. sınıf faaliyetler görselleri arasında en fazla doğru yapılandır. Sadece kız öğrencilerden 1'i "Çay fabrika faaliyeti" (Ö13) cevabını vermiştir.

Öğrencilerin en fazla doğru cevap verdikleri ikinci görsel 'hayvancılık' fotoğrafıdır. Öğrencilerin % 73,3'ü görselin 'hayvancılık' faaliyeti olduğunu hatırlamışlardır. Bu durumun oluşmasında tıpkı tarım faaliyetinde olduğu gibi araştırmanın yapıldığı yerde ailelerin ve dolayısıyla da öğrencilerin Hayvancılık faaliyetiyle uğraşmalarının etkili olduğu söylenebilir. 8 kız öğrenciden 6'sı, 7 erkek öğrenciden 6'sı fotoğrafı doğru hatırlamıştır. 2 kız öğrenci "Güneydoğu Anadolu'da bir yaylak, insanların para kazanmak için yaylalara çıkıyor" (Ö15), "Küresel ısınmanın yarattığı kuraklık" (Ö5) cevaplarını vermiştir. 1 erkek öğrenci "Tarım faaliyetlerinin yoğun olduğunu anımsatıyor" (Ö8) cevabını vermiştir.

Öğrencilere verilen bir diğer görsel 'turizm' fotoğrafıdır. Öğrencilerin % 73,3'ü görselin 'turizm' faaliyeti olduğunu hatırlamışlardır. 8 kız öğrenciden 6'sı, 7 erkek öğrenciden 5'i fotoğrafı doğru hatırlamıştır. Yanlış yorum yapan 2 kız öğrenci: "Limanlar" (Ö9), "Bazı güzel yerlerinde olduğunu gösterir" (Ö5) cevabını vermiştir. 2 erkek öğrenci ise : "Bu resimde deniz kenarında genellikle yalıların olduğu tatil alanı olan bir yerdir" (Ö3), " Buradaki evlerin, inşaatın çok olduğu" (Ö2) cevaplarını vermiştir.

Öğrencilere verilen görsellerden bir diğeri de 'sanayi' fotoğrafıdır. Öğrencilerin %66,6'sı görselin 'sanayi' faaliyeti olduğunu hatırlamışlardır. 8 kız öğrenciden 5'i, 7 erkek öğrenciden 5'i fotoğrafı doğru hatırlamıştır. Kız öğrencilerin yanlış yorumları şu şekildedir: "Teknoloji" (Ö9), "Teknolojinin insanoğluna çok faydası olduğunu gösteriyor" (Ö5),

“Tamirhaneler olmasa bizim arabalarımız bozulur hiçbir yere gidemeyiz” (Ö4) . Erkek öğrencilerin yorumları: “Burada teknolojinin geliştiği” (Ö2), “Araba fabrikası” (Ö11) .

Öğrencilere verilen görsel madencilik fotoğrafıdır. Öğrencilerin % 60’ı görselin ‘madencilik’ faaliyeti olduğunu hatırlamışlardır. 8 kız öğrenciden 5’i, 7 erkek öğrenciden 4’ü fotoğrafı doğru hatırlamıştır. Yanlış yorum yapan 3 kız öğrenci; “Ülkemizde doğal kaynakların olduğunu gösterir” (Ö5), “ İnşaatçı çalışıp para kazanmaya çalışan insanlar” (Ö1), “ Toprak altı zenginlikleri faaliyeti” (Ö13) cevaplarını vermiştir. 3 erkek öğrenci; “İnşaatçıları hatırlatıyor” (Ö8), “Yol yapıyorlar” (Ö7), “Ağaçların kesilip, yeni evlerin yapılması ve kirliliğin artması” (Ö10) şeklinde cevap vermişlerdir.

7. sınıf öğrencilere verilen ve faaliyetler görselleri içerisinde en az doğru cevap verilen görsel ‘ticaret’ fotoğrafıdır. Öğrencilerin sadece % 26,6’sı görselin ‘ticaret’ faaliyeti olduğunu hatırlamışlardır. 8 kız öğrenciden sadece 3’ü fotoğrafı doğru hatırlamıştır. 7 erkek öğrenciden fotoğrafı sadece 1 erkek öğrenci doğru hatırlamıştır. Öğrencilerin verdikleri cevaplar şöyledir: “İstanbul boğaz içi” (Ö10), “Vapurlar olmasa biz denizde dolaşamayız ve o güzel yerleri göremeyiz” (Ö4), “İstanbul’u hatırlatıyor, gemi insanları gezdiriyor” (Ö7), “Bu resimde denizcilik faaliyetinin fazla olduğu, bazı malların denizcilik yoluyla taşındığını göstermektedir” (Ö3), “İstanbul vapurları” (Ö9), “Gemilerin taşınması olması” (Ö12), “Gemicilik faaliyeti” (Ö13), “Deniz ulaşımını hatırlatıyor” (Ö8), “Başka ülkelere ithalat yapıldığını gösteriyor” (Ö5), “Burada deniz faaliyetinin olduğu görülüyor” (Ö2), “İstanbul, turizm” (Ö14), “Denizcilik, İstanbul” (Ö6).

İkinci alt problemimiz olan; ortaokul sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili faaliyetleri görseller aracılığı ile hatırlama ve konularla ilişkilendirme düzeyleri hakkında ortaokul 5, 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin verilen cevaplarına bakıldığında; tüm sınıflarda kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla doğru cevap verdikleri görülmüştür.

3.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili haritaları görseller ile hatırlama ve konularla ilişkilendirme düzeyleri nedir?”

Tablo 13. Haritaların Hatırlanma Düzeyi

Haritalar	Hatırlanma	Hatırlanma	Hatırlanma	Hatırlanma
	Kız Öğrenci	Erkek Öğrenci	Toplam Öğrenci	Toplam Öğrenci
	f	f	f	%
Türkiye Deprem	10	7	17	65,3
Türkiye Turizm	8	7	15	57,6
Türkiye Fiziki	7	7	14	53,8
Türkiye İklim	3	2	5	19,2

Öğrencilere verilen görsel ‘Türkiye Deprem Haritası’dır. Öğrencilerin % 65,3’ü görselin ‘Türkiye Deprem Haritası’ olduğunu hatırlamışlardır. 5. sınıf öğrencilerine sorulan haritalar görselleri içinde en fazla doğru cevaplanan harita ‘Türkiye Deprem Haritası’ olmuştur. 13 kız öğrenciden 10’u, 13 erkek öğrenciden 7’si haritayı doğru hatırlamıştır. 3 kız öğrenciden biri cevap vermemiştir. 2 kız öğrencinin cevapları: “Hangi bölgede daha fazla üretim yapıldığı” (Ö21), “Bu harita doğal afetleri gösterir, Türkiye’yi gösterir” (Ö14) . 5 erkek öğrenci cevap vermemiştir. 1 erkek öğrencinin yanlış yorumu şu şekildedir: “Bu coğrafya Türkiye’yi gösterir” (Ö22)

Öğrencilere verilen bir diğer görsel ‘Türkiye’nin Turizm Haritası’dır. Öğrencilerin % 57,6’sı görselin ‘Türkiye Turizm Haritası’ olduğunu hatırlamışlardır. 13 kız öğrenciden 8’i, 13 erkek öğrenciden 7’si haritayı doğru hatırlamıştır. Kız öğrencilerden 5’i yanlış yorumlar yapmıştır. Bunlar: “Türkiye haritası, bu mesela Anıtkabir’in nerde olduğunu gösterebilir” (Ö7), “Bu harita yerleri gösterir ve teknolojinin nasıl geliştiğini gösterir” (Ö18), “Bölgelerimizi tanıyalım” (Ö25), “ Tarihi konutlar, eski zamanlarda eşekler varmış, şimdi ise arabalar var. Ülkemizde ise bir sürü tarih eser var” (Ö8), “Türkiye’yi anlatıyor. Eskiden Türkiye böyle imiş” (Ö15) . Erkek öğrencilerden 4’ü cevap vermemiştir. 2 erkek öğrencinin yanlış verdikleri cevaplar da şöyledir: “O ülkede neler yapıldığını gösterir” (Ö22), “Resimli harita” (Ö10) .

Öğrencilere verilen görsellerden bir diğeri de ‘Türkiye Fiziki Haritası’dır. Öğrencilerin % 53,8’i görselin ‘Türkiye Fiziki Haritası’ olduğunu hatırlamışlardır. 13 kız öğrenciden 7’si, 13 erkek öğrenciden 7’si haritayı doğru hatırlamıştır. Kız öğrencilerin vermiş olduğu yanlış cevaplar şöyledir: “Sınır çizgilerinin neyin ne olduğunu yatay ölçülerini gösterir” (Ö6), “Bölgeleri ve yerleri gösterirler” (Ö18), “Türkiye haritası, bölgemizi tanıyalım” (Ö25), “Bu da Türkiye’nin yeni hali ve daha anlamlı” (Ö15), “Şehir ve ülkelerin nerede olduğunu gösterir” (Ö19) . Erkek öğrencilerden 4’ü cevap vermemiştir. 2 erkek öğrencinin yanlış cevapları ise şöyledir: “Türkiye Haritası” (Ö10), “Türkiye’nin şehirlerini anlatıyor” (Ö9) .

Öğrencilere verilen diğer görsel ‘Türkiye İklim Haritası’dır. Öğrencilerin % 19,2’si görselin ‘Türkiye İklim Haritası’ olduğunu hatırlamışlardır. 5. sınıflara sorulan haritalar görselleri içinde en az doğru cevap verilen görsel ‘Türkiye İklim Haritası’ olmuştur. Bu durumun oluşmasında ilgili yayınevini kitabında bu görseli 5. sınıf öğrencilerinin hatırlayabileceği şekilde vermemiş olmasının etkili olduğu söylenebilir. 13 kız öğrenciden sadece 3’ü, 13 erkek öğrenciden sadece 2’si haritayı doğru hatırlamıştır. Kız öğrencilerden 1’i cevap vermezken, 9 kız öğrenci yanlış cevaplar vermiştir. Yanlış cevap veren kız öğrenciler genelde İklim haritası ile Siyasi haritayı karıştırmışlardır. 3 erkek öğrenci cevap vermemiştir. Yanlış cevap veren 8 erkek öğrenci ise haritanın illeri ve bölgeleri gösterdiğini ifade etmişlerdir.

“Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili haritaları görseller ile hatırlama ve konularla ilişkilendirme düzeyleri nedir?”

Tablo 14. Haritaların Hatırlanma Düzeyi

Haritalar	Hatırlanma Kız Öğrenci f	Hatırlanma Erkek Öğrenci f	Hatırlanma Toplam Öğrenci f	Hatırlanma Toplam Öğrenci %
Türkiye İklim	14	8	22	88
Dünya Gelir	14	8	22	88
Dünya Nüfus	13	8	21	84
Dünya İklim	12	9	21	84
Türkiye Fiziki	12	7	19	76
Komşularımız	7	4	11	44

Öğrencilere verilen görsel ‘Türkiye İklim Haritası’dır. Öğrencilerin % 88’i görselin Türkiye İklim Haritası olduğunu hatırlamışlardır. ‘Türkiye İklim Haritası’ 6. sınıf öğrencilerine sorulan haritalar arasında en fazla doğru cevap verilen iki haritadan biri olmuştur. 14 kız öğrenciden tamamı, 11 erkek öğrenciden 8’i haritayı doğru hatırlamıştır. 3 erkek öğrenci cevap vermemiştir.

Öğrencilere verilen bir diğer görsel ‘Dünya Gelir Dağılımı Haritası’dır. Öğrencilerin % 88’i görselin ‘Dünya Gelir Dağılımı Haritası’ olduğunu hatırlamışlardır. 14 kız öğrenciden tamamı, 11 erkek öğrenciden 8’i haritayı doğru hatırlamıştır. ‘Dünya Gelir Dağılımı Haritası’ 6. sınıf öğrencilerine sorulan haritalar arasında en fazla doğru cevap verilen iki haritadan biri olmuştur. 3 erkek öğrenci cevap vermemiştir.

Öğrencilere verilen görsellerden bir diğeri de ‘Dünya Nüfus Dağılımı Haritası’dır. Öğrencilerin %84’ü görselin ‘Dünya Nüfus Dağılımı Haritası’ olduğunu hatırlamışlardır. 14 kız öğrenciden 13’ü, 11 erkek öğrenciden 8’i haritayı doğru hatırlamıştır. 1 kız öğrenci cevap vermemiştir. 2 erkek öğrenci cevap vermemiş, 1 erkek öğrenci ise “Nerede nasıl yaşarız” (Ö16) şeklinde yorum yapmıştır.

Öğrencilere verilen görsel ‘Dünya İklim Haritası’dır. Öğrencilerin % 84’ü görselin ‘Dünya İklim Haritası’ olduğunu hatırlamışlardır. 14 kız öğrenciden 12’si, 11 erkek öğrenciden 9’u haritayı doğru hatırlamıştır. 2 kız öğrencinin yanlış yaptıkları yorumlar şöyledir: “Kıtaların nerede olduğunu ve isimlerinin ne olduğunu öğrenmemizi sağlıyor” (Ö9), “Bu Dünya haritası bizleri nereye gideceğimizi anlatıyor ve bu haritadan Dünyada nereye gidebileceğimizi bulabiliriz” (Ö15). 1 erkek öğrenci cevap vermemiştir. 1 erkek öğrenci ise “Bu sınırdır” (Ö19) şeklinde yanlış cevap vermiştir.

Öğrencilere verilen bir diğer görsel ‘Türkiye’nin Fiziki Haritası’dır. Öğrencilerin % 76’sı görselin ‘Türkiye Fiziki Haritası’ olduğunu hatırlamışlardır. 14 kız öğrenciden 12’si, 11 erkek öğrenciden 7’si haritayı doğru hatırlamıştır. Farklı yorumlar yapan 2 kız öğrencinin cevapları şu şekildedir: “Turuncu yerler nüfusu öğrenmemizi sağlıyor”(Ö9), “Haritalar bizlere hangi bölgeler

olduğunu anlatıyor, yön bulmamız içinde haritadan nereye gidebileceğimizi bulabiliriz” (Ö15) . 1 erkek öğrenci cevap vermemiştir. 3 erkek öğrencinin cevapları ise şöyledir: “Türkiye Haritası” (Ö20), “Ülkemiz ve Dünya” (Ö16), “İl, ilçe bulmamızı sağlar” (Ö19) .

6. sınıf öğrencilerine verilen ve hatırlanma oranının en az olduğu görsel ‘Komşularımız Haritası’dır. Öğrencilerin sadece %44’ü görselin ‘Komşularımız Haritası’ olduğunu hatırlamışlardır. 14 kız öğrenciden 7’si, 11 erkek öğrenciden sadece 4’ü haritayı doğru hatırlamıştır. 7 kız öğrencinin yanlış cevapları şu şekildedir: “Türkiye’nin başkenti yani Ankara’yi gösteriyor” (Ö5), “Başkent Ankara, demir sınırı” (Ö6), “Başkentimizi ve Türkiye’yi anlatıyor, Akdeniz’in, Karadeniz’in ve Ege Bölgesinin nerede olduğunu öğrenebiliriz” (Ö9), “Bu harita da ise Devlet sınırları gösteriliyor” (Ö10), “Ankara’nın sınırlarının nereleri olduğunu öğreniriz” (Ö24), “Burada büyük bölgeleri ve kıtaları bulmamızı sağlıyor” (Ö15), “Burada ülkemizin haritası mevcut, devlet sınırlarını gösteriyor. Böylece öğrenmemiz kolaylaşıyor” (Ö14) . 2 erkek öğrenci cevap vermemiştir. 5 erkek öğrencinin verdikleri cevaplar da şu şekildedir: “Bu resim Türkiye’de devlet sınırını gösteriyor” (Ö11), “Ekonomik Faaliyetler” (Ö16), “Dünya Dilsiz Haritası” (Ö17), “Sınırları gösteriyor” (Ö19), “Başkent” (Ö20), “Sınırları görüyorum”(Ö25) .

“Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili haritaları görseller ile hatırlama ve konularla ilişkilendirme düzeyleri nedir?”

Tablo 15. Haritaların Hatırlanma Düzeyi

Haritalar	Hatırlanma	Hatırlanma	Hatırlanma	Hatırlanma
	Kız Öğrenci	Erkek Öğrenci	Toplam Öğrenci	Toplam Öğrenci
	f	f	f	%
İpek ve Baharat Yolu	8	6	14	93,3
Türkiye Nüfus Yoğunluğu	6	6	12	80
Türkiye Fiziki	7	3	10	66,6
Kral Yolu	6	3	9	60
Coğrafi Keşifler	5	2	7	46,6
AmerigoVespucci Dünya Haritası	-	-	-	-

7. sınıf öğrencilere verilen ve haritalar görselleri arasında en fazla doğru hatırlanan görsel ‘İpek ve Baharat Yolu Haritası’dır. Öğrencilerin % 93,3’ü görselin ‘İpek ve Baharat Yolu Haritası’ olduğunu hatırlamışlardır. Bu durumun oluşmasında bu haritaların 7. sınıf konuları içerisinde ders kitabında iki defa kullanılmış olmasının etkisi olduğu düşünülmektedir. 8 kız öğrencinin tamamı, 7 erkek öğrenciden 6’sı haritayı doğru hatırlamıştır. Haritaya sadece 1 erkek öğrenci cevap vermemiştir.

Öğrencilere verilen diğer görsel ‘Türkiye Nüfus Yoğunluğu Haritası’dır. Öğrencilerin % 80’i görselin ‘Türkiye Nüfus Yoğunluğu Haritası’ olduğunu hatırlamışlardır. 8 kız öğrenciden 6’sı, 7 erkek öğrenciden 6’sı haritayı doğru hatırlamıştır. 2 kız ve 1 erkek öğrenci cevap vermemiştir.

Öğrencilere verilen bir görselde ‘Türkiye’nin Fiziki Haritası’dır. Öğrencilerin %66,6’sı görselin ‘Türkiye Fiziki Haritası’ olduğunu hatırlamışlardır. 8 kız öğrenciden 7’si, 7 erkek öğrenciden 3’ü haritayı doğru hatırlamıştır. 1 kız öğrenci “Her ülkenin bir haritası vardır” (Ö4) şeklinde cevap vermiştir. 1 erkek öğrenci cevap vermemiştir. 3 erkek öğrenci ise şu yanlış yorumları yapmışlardır: “Türkiye’yi gösteren ve Türkiye’nin dağılışını etkileyen” (Ö10), “Bu harita da bölgelerin ve alanların daha net gösterdiği ve sınırları gösterdiği” (Ö3), “Coğrafya, Türkiye’nin sınırlarını belirler, kurak olan bölgeleri gösterir” (Ö11) .

Öğrencilere verilen görsellerden bir diğeri ‘Kral Yolu Haritası’dır. Öğrencilerin % 60’ı görselin ‘Kral Yolu Haritası’ olduğunu hatırlamışlardır. 8 kız öğrenciden 6’sı, 7 erkek öğrenciden 3’ü haritayı doğru hatırlamıştır. 2 kız öğrencinin yorumları şu şekildedir: “Bazı haritalar Atatürk zamanında vardı” (Ö4), “Kürk Yolu, giysilerin bir yerden bir yere gelmesi” (Ö9) . 2 erkek öğrenci cevap vermemiştir. 2 erkek öğrenci ise: “Türk Tarihinde Yolculuk, Ticaret yapılan yol” (Ö11), “Eski uygarlıkları gösteren bir harita” (Ö3) cevaplarını vermişlerdir.

Öğrencilere verilen görsel ‘Coğrafi Keşifler Haritası’dır. Öğrencilerin % 46,6’sı görselin ‘Coğrafi Keşifler Haritası’ olduğunu hatırlamışlardır. 8 kız öğrenciden 5’i, 7 erkek öğrenciden 2’si haritayı doğru hatırlamıştır. Kız öğrencilerden 3’ü: “Dünya Haritası, Dünyadaki okyanusları ve kıtaları gösteren” (Ö15), “Okyanusya Haritası, Okyanusların nerelerde olduğunu gösterir” (Ö9), “Haritalarda Büyük Okyanus, Hint Okyanusunu bilemezdik” (Ö4) şeklinde yanlış yorumlar yapmıştır. 2 Erkek öğrenci cevap vermemiştir. 3 erkek öğrenci ise: “Okyanuslar”(Ö10), “Kürk Yolunda sürekli gösteriş yapıldığını düşünüyorum” (Ö6), “Buradaki gemilerin denizden geçtiği” (Ö2) cevaplarını vermiştir.

Öğrencilere verilen görsel ‘Amerigo Vespucci’nin Dünya Haritası’dır. Harita 7. sınıflara verilen haritalar görselleri arasında cevap verilemeyen tek haritadır. Aynı zamanda bu görsel araştırmamızda cevap verilemeyen tek görsel olarak yer almaktadır. Çünkü öğrenciler bu haritayı Piri Reis’in ceylan derisi üzerine çizdiği dünya haritası olarak hatırlamışlardır ve cevap olarak da onu yazmışlardır. Bu durumun oluşmasında ise 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde kullandıkları atlasların üzerinde Piri Reis’in haritasının olmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Üçüncü alt problemimiz olan; ortaokul sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili haritaları görseller aracılığı ile hatırlama ve konularla ilişkilendirme düzeyleri hakkında ortaokul 5, 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin verilen cevaplarına bakıldığında; tüm sınıflarda kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla doğru cevap verdikleri görülmüştür.

3.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili görselleri değerlendirme becerisi açısından hatırlama ve konularla ilişkilendirme düzeyleri nedir?”

Tablo 16. Değerlendirme Becerisi Hatırlanma Düzeyi

Değerlendirme Becerisi	Hatırlanma	Hatırlanma	Hatırlanma	Hatırlanma Toplam
	Kız Öğrenci	Erkek Öğrenci	Toplam Öğrenci	Öğrenci
	f	f	f	%
Kültürümüz	12	8	20	76,9
Ülkemizdeki Güzellikler	10	9	19	73
Ortak Değerler	5	4	9	34,6

Öğrencilere verilen değerlendirme becerisi görselleri ‘kültürümüz’ konusuna ait olan ‘bindallı, baklava ve taş ustası’ fotoğraflarıdır. Öğrencilerin % 76,9’u bu değerlendirme becerisine ait görsellere doğru cevap vermiştir. 13 kız öğrencinin 12’si, 13 erkek öğrencinin 8’i ‘kültürümüze’ ait görselleri doğru cevaplamıştır. 5. sınıflara verilen 3’lü değerlendirme becerisi görselleri arasında en fazla doğru cevaplanan bu değerlendirme becerisi görselleri olmuştur. Öğrencilerin bir kısmı boş bırakırken bir kısmı da yanlış cevaplar vermiştir. Bazı öğrencilerin vermiş olduğu cevaplar ise şöyledir: “Erzurum, Gaziantep, Balıkesir” (Ö20), “abiye, oyma sanatı” (Ö18), “taş kazımacılığı” (Ö25), “giyim, el sanatı” (Ö7) .

Öğrencilere verilen diğer değerlendirme becerisi görselleri ‘ülkemizdeki güzellikler’ konusuna ait olan ‘Kız Kalesi, Peri Bacaları ve Yedigöller’ fotoğraflarıdır. Öğrencilerin % 73’ü bu değerlendirme becerisi görsellerine doğru cevap vermiştir. 13 kız öğrencinin 10’u, 13 erkek öğrencinin 9’u ‘ülkemizdeki güzelliklere’ ait fotoğrafları doğru cevaplamıştır. Öğrenciler genelde 2. değerlendirme becerisinde yer alan 3. fotoğraf olan ‘Yedi Göller Milli Parkı’nı cevaplayamamışlardır. Bu değerlendirme becerisi ya boş bırakılmış ya da cevap olarak ‘göl’ kavramı yazılmıştır.

Öğrencilere verilen bir diğer değerlendirme becerisi görselleri ‘ortak değerler’ konusuna ait olan ‘Hıdrellez, Nevruz ve Bayramlaşma’ fotoğraflarıdır. Öğrencilerin sadece %34,6’sı bu değerlendirme becerisi görsellerine doğru cevap vermiştir. 13 kız öğrencinin 5’i, 13 erkek öğrencinin 4’ü ortak değerler fotoğraflarını doğru cevaplamıştır. Ortak değerlere ait olan fotoğraflar bu grup içerisinde en az doğru cevaplanan değerlendirme becerisi olmuştur. Bu durumun temel nedeni; 1. fotoğrafta yer alan ‘Hıdrellez’ ile 2. fotoğrafta yer alan ‘Nevruz’ fotoğraflarını yanlış ya da eksik yapmaları ve boş bırakmalarından kaynaklanmıştır. Bazı öğrencilerin cevapları şu şekildedir: “düğün” (Ö2), “Hıristiyanların düzenledikleri şenlik” (Ö18), “Nemrut Bayramı” (Ö6), “kutlama” (Ö22), “eğlence” (Ö24) .

“Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili görselleri değerlendirme becerisi açısından hatırlama ve konularla ilişkilendirme düzeyleri nedir?”

Tablo 17. Değerlendirme Becerisi Hatırlanma Düzeyi

Değerlendirme Becerisi	Hatırlanma Kız Öğrenci F	Hatırlanma Erkek Öğrenci f	Hatırlanma Toplam Öğrenci f	Hatırlanma Toplam Öğrenci %
Ekonomik İliş.	12	7	19	76
İnsanları Seviyorum	11	7	18	72
İklimler	10	6	16	64

Öğrencilere verilen değerlendirme becerisi görselleri ‘ekonomik ilişkiler’ konu başlıklı Türkiye’nin ithalat ve ihracat yaptığı ülkeler ve dağılım oranlarını gösteren tablolarıdır. Öğrencilerin % 76’sının doğru cevapladıkları değerlendirme becerisidir. 14 kız öğrencinin 12’si, 11 erkek öğrencinin 7’si doğru cevap vermiştir. 6. sınıflara verilen değerlendirme becerisi görselleri içerisinde en çok doğru cevap verilen görsellerdir. Bu değerlendirme becerisine 2 erkek ve 1 kız öğrenci cevap vermemiştir. 3 öğrenci ise yanlış bilgiler vermiştir.

Öğrencilere verilen diğer değerlendirme becerisi ‘insanları seviyorum’ konu başlıklı Türkiye’de düzenlenen ‘Olimpiyat, Fuar ve Festivale’ ait görsellerdir. Öğrencilerin % 72’sinin doğru cevapladıkları değerlendirme becerisidir. 14 kız öğrencinin 11’i, 11 erkek öğrencinin 7’si doğru cevaplamıştır. Bu değerlendirme becerisine 1 kız, 1 erkek öğrenci cevap vermemiştir. 5 öğrenci ise eksik ve yanlış cevaplar vermiştir. Öğrencilerin cevapları şöyledir: “Bunlarda festival fotoğraflarından karelerdir” (Ö14), “Bu resimler insanların kültürlerini gösteriyor. Eğlence yerlerini gösteriyor” (Ö24), “Turnuva, insan, müzik, gitar, keman” (Ö25).

Öğrencilere verilen bir diğer değerlendirme becerisi görselleri ‘iklimler’ konusuna ait olan fotoğraf, tablo ve resmin yer aldığı görsellerdir. Öğrencilerin sadece %64’nün doğru cevapladıkları değerlendirme becerisidir. 6. sınıflara verilen değerlendirme becerisi görselleri içerisinde en az doğru yanıtlanan görsellerdir. 14 kız öğrencinin 10’u, 11 erkek öğrencinin 6’sı doğru cevaplamıştır. 1 kız 2 erkek öğrenci cevap vermemiştir. Diğer öğrenciler ise görsellere yanlış ve eksik cevaplar vermiştir. Öğrencilerin cevapları şu şekildedir: “İpek Yolu” (Ö20), “İnsanların yörelerinin neler olduğunu gösteriyor” (Ö24), “Bu görseller ikinci üniteden alınan resimlerdir” (Ö10).

“Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili görselleri değerlendirme becerisi açısından hatırlama ve konularla ilişkilendirme düzeyleri nedir?”

Tablo 18. Değerlendirme Becerisi Hatırlanma Düzeyi

Değerlendirme Becerisi	Hatırlanma	Hatırlanma	Hatırlanma	Hatırlanma
	Kız Öğrenci	Erkek Öğrenci	Toplam Öğrenci	Toplam Öğrenci
	f	f	f	%
Türkiye Sektörel Dağılım Pasta Grafikleri	8	6	14	93,3
Coğrafi Keşifler	6	4	10	66,6
Zenginlik Kaynakları ve Yollar	4	2	6	40

7. sınıf öğrencilerine verilen değerlendirme becerisi görsellerinden biri ‘Türkiye’deki Sektörel Dağılım Pasta Grafikleri’dir. Grafikler Türkiye, İstanbul ve Ağrı-Kars-Iğdır-Ardahan’a ait olan grafiklerdir. Öğrencilerin % 93,3’nün doğru cevapladıkları değerlendirme becerisidir. 8 kız öğrencinin tamamı, 7 erkek öğrencinin 6’sı Türkiye’deki ‘Sektörel Dağılım Pasta Grafikleri’ni doğru cevaplamıştır. 1 erkek öğrenci ise grafiklere “Türkiye’deki işçi ayrımı, İstanbul’daki işçi ayrımı, Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan’daki işçi ayrımını gösteriyor” (Ö8) şeklinde değerlendirme yapmıştır.

Öğrencilere verilen bir diğer değerlendirme becerisi görselleri ‘coğrafi keşifler’ konusu ile ilgili olan ‘gemi, pusula ve açı ölçer’ görsellerine ait fotoğraflardır. Öğrencilerin %66,6’sı bu görsellere doğru cevap vermiştir. 8 kız öğrenciden 6’sı, 7 erkek öğrenciden 4’ü Coğrafi Keşiflerle ilgili olan fotoğrafları doğru cevaplamıştır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu bu değerlendirme becerisinde yer alan görsellerden açıölçer fotoğrafını cevaplayamamıştır.

Öğrencilere verilen diğer değerlendirme becerisi görselleri zenginlik kaynakları ve yolları gösteren haritalardır. Görseller ‘Kral Yolu Haritası’, ‘İpek Yolu Haritası’ ve ‘Keşifler Haritası’dır. Öğrencilerin sadece % 40’ı bu görsellere doğru cevap vermiştir. 8 kız öğrenciden 4’ü, 7 erkek öğrencinin 2’si ‘zenginlik kaynakları ve yollar’ değerlendirme becerisine doğru cevaplamıştır. 7. sınıf öğrencilerine verilen ‘değerlendirme becerisi’ görselleri içinde bu görsel en az cevaplanan olmuştur. Bu durumun temel nedeni öğrencilerin bu görseller arasında yer alan haritaları tam olarak cevaplayamamaları, boş bırakmaları ya da haritalarla ilgili yanlış bilgiler vermeleridir.

Dördüncü alt problemimiz olan; ortaokul sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili görselleri değerlendirme becerisi açısından hatırlama ve konularla ilişkilendirme düzeyleri hakkında Ortaokul 5, 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin verilen cevaplarına bakıldığında; tüm sınıflarda kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla doğru cevap verdikleri görülmüştür.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitaplarındaki coğrafya görsellerine ilişkin görüşlerinin incelendiği araştırmanın bulgularına dayalı olarak ortaya çıkan sonuçlara yer verilmiştir.

Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya görsellerinin; daha iyi öğrenmeyi gerçekleştirme, soyut bilgileri somutlaştırma, kalıcı öğrenmeyi gerçekleştirme, konuyu örneklendirme, olgu ve olayların geçtiği yeri görebilme gibi amaçlarla verildiğini düşündükleri ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu sonuç Demirezen ve Akhan'ın (2011: 23) görsellerin öğrenmede kalıcılığa etkisini değerlendirdikleri çalışmada görsellerin tartışma, yorumlama becerilerini geliştirdiği ve kalıcı öğrenmeyi olumlu yönde etkilediği bulgusu ile örtüşmektedir. Benzer bir şekilde Uzuner, Aktaş ve Albayrak'ın (2010: 732) çalışmasında ders kitabındaki görsellerin eğitimde önemli bir yeri bulunduğu, konunun daha iyi öğrenilmesini ve öğrenilenlerin daha kalıcı olmasını sağladığını ifade etmiştir. Yazıdan ziyade görsellerin daha çok hatırlandığı bu çalışmada da öğrencilerin verdikleri cevaplardan anlaşılmaktadır. Ayrıca ders kitapları hazırlanırken görsellerin seçiminin dikkatli bir şekilde yapılması gerektiği de araştırma ile ortak kanı olarak bulunmuştur.

Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya görsellerine ilave olarak görsel isteme durumları incelendiğinde görüşlerin yedi farklı kategoride kümелendiği tespit edilmiştir. Bu kategoriler; mevcut görseller yeterlidir, haritalar, farklı ülkelerde insan yaşamına ilişkin fotoğraflar, yer şekilleri, daha fazla görsel, eski medeniyetlere ait insan resimleri, atmosfer ve iklimle ilgili görseller. Benzer şekilde Ünver ve Genç (2013: 402) eğitim ortamında her türlü görsel unsurun ortak amacının öğrenmeyi desteklemek, kolaylaştırmak, kalıcı hale getirmek, öğrenciyi güdülemek, konuya odaklanmasını sağlamak olduğunu öne sürmüşlerdir. Yine görselliğin bilim dalına göre çeşitlilik, fonksiyon, ele alınış tarzı ve kurgu bakımından farklılık gösterse de öğrenme ve öğretme hedeflerine ulaşmada etkin rol oynadığını savunmuşlardır.

Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan coğrafya görsellerine ilişkin ölçek maddelerine verdikleri cevaplar incelendiğinde; beşinci sınıf öğrencilerinin 17 ölçek maddesinden 15'ine evet dedikleri iki maddeye (11. ve 16. maddeler) ise hayır dedikleri tespit edilmiştir. Altıncı sınıf öğrencilerinin 17 ölçek maddesinden 15'ine evet, iki maddeye (11. ve 16. maddeler) ise hayır cevabını verdikleri belirlenmiştir. Yedinci sınıf öğrencilerinin 17 ölçek maddesinden 15'ine evet, iki maddeye (11. ve 16. maddeler) ise hayır cevabını verdikleri görülmüştür. Ortaya çıkan bu bulgu, Çakır'ın (2016: 11) incelenen görsellerle görsellerin altlarında yer verilen açıklamalar karşılaştırıldığında ders kitabındaki

görsellerle yine aynı kitabın ilgili bölümünde ele alınan konu arasında iyi bir birliktelik görüldüğünü savunduğu çalışmanın sonuçlarıyla uyum içerisindedir. Bu çalışmada da öğrencilerin kendilerine verilen görseller ile konuları ilişkilendirme oranlarının yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Buna ilaveten olayların yer aldığı görsellerin öğrencilerin kolaylıkla yorumuna olanak sağladığı anlaşılmaktadır. Yine bu bulgu Öcal ve Yiğittir'in (2007: 59) sosyal bilgiler ders kitaplarını öğretmen görüşlerine göre inceledikleri araştırmada ortaya çıkan sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük bir kısmının okuttukları sosyal bilgiler ders kitaplarından memnun oldukları bulgusuyla benzerlik içerisindedir.

Beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında en fazla coğrafya görselinin 58 görsel ile 'Ürettiklerimiz' ünitesinde, altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabında en fazla coğrafya görselinin 27 görsel ile 'ülkemizin kaynakları' ünitesinde, yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında en fazla coğrafya görselinin ise 37 görsel ile 'ülkemizde nüfus' ünitesinde bulunduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde Oruç, Baloğlu Uğurlu ve Tokcan'ın (2010: 1040) sosyal bilgiler ders kitaplarında grafik illüstrasyonlarının kullanımı ile ilgili çalışmalarında sosyal bilgiler ders kitaplarında çok sayıda farklı grafik türlerinin kullanıldığı ve bu grafiklerin öğrenme üzerinde olumlu etkileri olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında coğrafya görsellerine en fazla 156 görsel ile fotoğraflara, altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabında coğrafya görsellerine en fazla 40 görsel ile fotoğraflara, yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında coğrafya görsellerine en fazla 33 görsel ile fotoğraflara yer verildiği ortaya çıkmıştır. Güven (2010: 93) hayat bilgisi öğrenci çalışma kitabında öğrenmeyi kolaylaştırmak gayesiyle öğrencinin ilgisini çekecek örnekler bulunması ve soru-cevap, çoktan seçmeli, eşleştirme, bireysel ve grup çalışmaları, canlandırma, cümle tamamlama gibi yöntem, teknik ve etkinliklere yer verilmesi, öğrencinin öğrenmesini kolaylaştıracak ve ilgisini çekecek resim, fotoğraf, şekil vb. görsel unsurlarla desteklenmesinin önemine vurgu yapmıştır.

Eğitim alanında da her türlü görsel unsurun ortak amacı, öğrenmeyi desteklemek, kolaylaştırmak, kalıcı hale getirmek, öğrenciyi motive etmek, konuya odaklanmasını sağlamak olduğu dile getirilmiştir, çünkü görsellik alana göre çeşitlilik, işlev, ele alınış biçimi ve kurgu bakımından değişiklik gösterse de öğrenme ve öğretme hedeflerine ulaşmada etkin rol oynamaktadır. Görsellik, görsel malzeme kullanımı yabancı dil öğretiminde de her zaman tercih edilmiştir. Elde edilen bu sonuç görsel materyal kullanımının sosyal bilgiler dersinde öğrenci başarısı üzerindeki etkisini artırdığı bulgusuna ulaşan çalışmalarla da desteklenmektedir (Yaşar, 2004: 117; Kan, 2006: 542).

Öğrencilerin sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili görseller aracılığıyla hatırlama ve konularla ilişkilendirme düzeyleri incelendiğinde; beşinci sınıf öğrencilerinin verilen olaylarla ilgili görseller içinde en fazla doğru cevapladıkları ve konularla ilişkilendirdikleri unsurun ‘sel’ fotoğrafı, altıncı sınıf öğrencilerinin verilen olaylarla ilgili görseller içinde en fazla doğru cevapladıkları ve konularla ilişkilendirdikleri unsurun ‘orman yangını’ görseli, yedinci sınıf öğrencilerinin verilen olaylarla ilgili görseller içinde en fazla doğru cevapladıkları ve konularla ilişkilendirdikleri unsurun ‘kuraklık’ görseli olduğu ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu sonuç Tokcan’ın (2013: 285) deprem konusunun öğretiminde çizgi film görsellerinin başarıya etkisini araştırdığı çalışmasının bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Öğrencilerin sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili faaliyetleri görseller aracılığıyla hatırlama ve konularla ilişkilendirme düzeyleri değerlendirildiğinde; beşinci sınıf öğrencilerinin verilen faaliyetlerle ilgili görseller içinde en fazla doğru cevapladıkları ve konularla ilişkilendirdikleri faaliyetin ‘tarım(sera)’ görseli, altıncı sınıf öğrencilerinin verilen faaliyetlerle ilgili görseller içinde en fazla doğru cevapladıkları ve konularla ilişkilendirdikleri faaliyetin ‘madencilik(bor)’ görseli, yedinci sınıf öğrencilerinin verilen faaliyetlerle ilgili görseller içinde en fazla doğru cevapladıkları ve konularla ilişkilendirdikleri faaliyetin ‘tarım’ görseli olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili haritaları görseller aracılığıyla hatırlama ve konularla ilişkilendirme düzeyleri değerlendirildiğinde; beşinci sınıf öğrencilerinin verilen haritalar içinde en fazla doğru cevapladıkları ve konularla ilişkilendirdikleri haritanın ‘Türkiye Deprem Haritası’, altıncı sınıf öğrencilerinin verilen haritalar içinde en fazla doğru cevapladıkları ve konularla ilişkilendirdikleri haritanın ‘Türkiye İklim Haritası ve Dünya Gelir Dağılımı Haritası’, yedinci sınıf öğrencilerinin verilen haritalar içinde en fazla doğru cevapladıkları ve konularla ilişkilendirdikleri haritanın ‘İpek ve Baharat Yolu Haritası’ olduğu belirlenmiştir. Ortaya çıkan bu sonuç Marulcu ve Doğan’ın (2010, s.207) fizik ders kitaplarına yönelik öğrenci ve öğretmen görüşlerinin incelendiği araştırmanın bulguları ile de desteklenmektedir. Nitekim ilgili çalışmada öğrencilerde ders kitaplarına karşı ilgi oluşturabilmek için daha güncel bilgi ve görsel öğelere yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Öğrencilerin sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan coğrafya ile ilgili görselleri değerlendirme becerisi açısından hatırlama ve konularla ilişkilendirme düzeyleri değerlendirildiğinde; beşinci sınıf öğrencilerinin verilen değerlendirme becerisi görselleri içinde en fazla doğru cevapladıkları ve konularla ilişkilendirdikleri görselin ‘kültürümüz’

değerlendirme becerisine ilişkin 'bindallı, baklava ve taş ustası fotoğrafları', altıncı sınıf öğrencilerinin verilen değerlendirme becerisi görselleri içinde en fazla doğru cevapladıkları ve konularla ilişkilendirdikleri görselin 'ekonomik ilişkiler' değerlendirme becerisine ilişkin 'Türkiye'nin ihracat ve ithalat yaptığı ülkeler ve dağılım oranları tabloları', yedinci sınıf öğrencilerinin verilen değerlendirme becerisi görselleri içinde en fazla doğru cevapladıkları ve konularla ilişkilendirdikleri görselin 'Türkiye'deki sektörel dağılım pasta grafikleri' değerlendirme becerisine ilişkin 'Türkiye, İstanbul, Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan sektörel dağılım grafikleri' olduğu belirlenmiştir.

Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler ders kitaplarındaki coğrafya görsellerine yönelik görüşleri geçmişte yapılan çalışmalar da irdelenerek ortaya konulmuş ve bu konuda birtakım öneriler getirilmiştir.

Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan coğrafya ile ilgili görseller daha belirgin, açık ve anlaşılır olmalıdır. Sosyal bilgiler ders kitabında yer alan coğrafya ile ilgili görseller öğrencilerin ilgisini çekecek, merakını uyandıracak ve daha fazla bilgi edinme ihtiyacını sağlayabilecek şekilde seçilmelidir.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konularına ait görsellerin kapsam geçerliliğinin iyi analiz edilip belirlenmesi gereklidir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında coğrafya konuları ile ilgili olan görsellerin öğrencileri öğrenme sürecine aktif olarak katma, konuyla ilgili yaratıcı fikirler oluşturma, uygulama yapma gibi yararları da sağlaması gereklidir.

Bu araştırma sadece 2016-2017 eğitim öğretim yılında kullanılan ders kitabında yer alan görsellerin tespitini içermektedir. Diğer yayınevleri tarafından basılan diğer kitaplarda yer alan görseller ile ilgili çalışmalarda yapılabilir.

Bu araştırma sadece öğrencilerin görüşlerini içermektedir. Ayrıca öğretmenlere de bu konu hakkındaki fikirlerini sormak için ilgili çalışmalar yapılabilir. Günümüzde ders kitaplarının en çok kullanılan materyal olduğu gerçeğinden hareketle ders kitaplarının incelenmesine yönelik araştırmalar arttırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ceylan, S. & Demirkaya, H. (2007). Davraz Dağı'nın turizm potansiyeli ve sorunlarını belirlemeye yönelik bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 27-43.
- Ceylan, S. & Demirkaya, H. (2009). Kış turizmine bağlı olarak gelişen bir kırsal yerleşme: Çoban İsa Köyü (Isparta). *Doğu Coğrafya Dergisi*, (21), 80-94.
- Çakır, U. (2016). Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı görsellerinin bazı özellikler açısından incelenmesi. *İhlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1, 1-13.
- Demirkaya, H. (2003). Coğrafya öğretiminde örnek bir konu çalışması. *Milli Eğitim Dergisi*, 157, 10-14.
- Demirkaya, H. & Ayas, C. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının coğrafya öğretimine ilişkin algıları. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10/11, 503-518.
- Demirkaya, H. & Atayeter, Y. (2011). A study on the experiences of university lecturers and students in the geography field trip. *Procedia Soc. Behav. Sci*, 19, 453-461.
- Demirkaya, H. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ders Kitabı. İçinde: R. Sever & E. Koçoğlu (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* (s.87-101). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirezen, S. & Akhan, N. E. (2011). İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabındaki görsel öğelerin öğrenmede kalıcılığa etkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 1-24.
- Güven, S. (2010). İlköğretim hayat bilgisi dersi ders ve öğrenci çalışma kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 84-95.
- Kan, Ç. (2006). Etkili sosyal bilgiler öğretimi arayışı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 537-544.
- Marulcu, İ. & Doğan, M. (2010). Ortaöğretim fizik ders kitaplarına ve müfredatlarına Afyonkarahisar'daki öğretmen ve öğrencilerin bakışı. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(2), 193-209.
- MEB (1995). Milli Eğitim Bakanlığı ders kitapları yönetmeliği. *Tebliğler Dergisi*, No: 2434.
- Mitchell, W. J. T. (2008). *Die Bildtheorie*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Oruç, Ş., Baloğlu Uğurlu, N. & Tokcan, H. (2010). Using graphic illustrations with social studies textbooks. *Procedia Social and Behavioral Sciences-Elsevier*, 2, 1037-1042.
- Öcal, A. & Yiğittir, S. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Kırıkkale örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 8(1), 51-61.
- Patton, M. Q. (1987). *How to Use Qualitative Methods in Evaluation*. Newbury Park, CA: Sage.
- Şahin, T. Y. (2002). Öğretim Materyal ve Teknolojileri. İçinde: C. Öztürk & D. Dilek (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s.281-315). Ankara: Pegem Akademi.
- Tokcan, H. (2013). The effect of cartoons on the success of teaching earthquake topic in 4th grade social studies course. *International Journal of Academic Research Part B*, 5(2), 281-287.
- Tokcan, H. & Topkaya, Y. (2015). Concept cartoons as a tool in social studies. *Route Educational and Social Science Journal*, 2(4), 175-185.
- Tokcan, H. & Alkan, G. (2015). Sosyal bilgiler öğretiminde kavram karikatürlerinin öğrenci başarısına etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 1-19.
- Uzuner, S., Aktaş, E. & Albayrak, L. (2010). Türkçe 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarının görseller (ilüstrasyonlar) açısından değerlendirilmesi. *TÜBAR, XXVII, Bahar*, 721-733.
- Ünver, Ş. ve Genç, A. (2013). Görselliğin gücü: Almanca ders kitaplarındaki görselliğe ilişkin öğretmen görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(1), 393-404.
- Yaşar, O. (2004). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde görsel materyal kullanımı ile coğrafya konularının eğitim ve öğretimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 163, 104-119.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.